

Eebbe Naxariistii janno ha ka waraabiyo

Mahadhadii Abwaankii Caanka ahaa ee Axmed Ismaaciil Diiriye

**'Qaasin' oo maanta ku
geeriyooday Hargeysa
magaalamadaxda**

Dalka

S/Laand

*Axmed Ismaaciil Diiriye
"Qaasin"*

Cabdiraxmaan Faarax 'Barwaaqo'

Axmed Ismaaciil Diiriye oo ku magac dheeraa **Qaasin** waxa uu ka mid ahaa abwaannada ugu caansan maansooleyda Soomaaliyeed. Suugaantiisu waxay caan ku tahay tayo wanaag iyo tiro goobni. Waxaan, haddaba, isku deyi inaan qoraalkan si kooban oo tafaqyo tiran ugaga hadalo mahadhadii Abwaanka oo geeridiisii maanta la soo sheegay, waxan isku deyi inaan suugaantiisiina wax idinka xasuusiyo.

Axmed Ismaaciil Diiriye
"Qaasin"

Qaasin, Alla haw naxariistee, waxa uu ku dhashay magaalada *Mandheera* ee u dhaxaysa magaalooyinka Berbera iyo Hargeysa gu'gu kolkuu ahaa 1933kii. Miyiga ayuu Marxuunku ku barbaaray, ilaa iyo 12 jirkiisiina waxa uu ahaa dabadhoon. Kadib Hargeysa ayaa la keenay hal kaasi oo uu ka bilaabay waxbara shadiisii. Waxaanu wax ku bartay dugsiga Axmed gurey ee ku yaal magaalada Hargeysa kaasi oo waagii hore la odhanjirey S. Thomson. Wax yar kadib ayaa loo beddeley magaalada Burco oo uu waxbara-shadiisii ka sii watay. Wuxuu uga sii gudbey Sheekh. Halkaasi oo ay wax ugu dhigijireen, *Alla ha u naxariisto labadoodaba e, Muuse Xaaji Ismaaciil Galaal iyo Maxamed Jaamac Badmaax.*

Markii uu Marxuunku waxbarashadiisii dhammaystay ayuu u boqoolay dhanka iyo magaalada *Cadan* halkaasi oo ay dad badan oo Soomaaliyeed deggenaayeen kana shaqaysan jireen. Kolkii calanka la qaatay kadib ayuu Marxuunku dalka ku soo laabtay. Waxaanu ka mid noqday shaqaalihii dawladda hoose ee magaalada Burco.

Ma hayo caddayn sheegaysa goortii uu Marxuun Axamed Ismaaciil Diiriye bilaabay maansada iyo maansadii u horreysey ee uu tiriyeytoona. Hayeeshee maansadan hoos ku qoran ayuu curiyey 1957kii. Xilligaasi oo ahayd xilligii uu socday halgankii gobonnimadoonku. Isaga oo haddaba la hadlayaa dhallintii ay isku faca ahaayeen kuna canaanaya iney kaalintoodii gabeen waxa uu yidhi:

Nimankii Almadar een lahaa odayaday dhaami

Isticmaarka nimankaan lahaa udubbaday saari

Ingiriiska nimankaan lahaa orodba way dhaafin

Iyaga isnoolayn kuwaan u asaraaraayey

Dhulka ololey uubaha la qoday uunka kala guurey

Ololaha colaaddiyo geyiga uuda demiweydey

Ummulaha la dooxiyo raqdaa haad ku wiirshiyey

Riyahaa ee'day idaha la qalay geela la af-duubay

Sengaa orod daraaddii dhexdu udub ka dhuubnaatay

Ummaddaa xumaataan lahaa haw arrimiyeene

Ula jeeddadoodaan arkay oo aayatiin malahe

Awr heeryadii cunaba waa lagu ogaadaaye

Imminkay af-kor utaagayaan edeb la'aaneede

Imminkay Allow leeyihiin gaal isu egeyne

Isma eegto naag xumi halkay iin ku leedahaye

Ma laase waa ismoogyihiin iney obocdu hoostaalle!

Axmed Ismaaciil diiriye, Eebbe haw naxariistee, Cadan buu joogey kolkii Calanka laga taagay magaalada Hargeysa. Dad badan oo debedaha joogay oo imankariwaayeyna halkoodii ayey ku xuseen kuna dabbaaldegeen. Marxuunka oo isagu dadkaasi ka mid ahaa si gaar ah ayuu u xusay. Mar la weydiiyey wuxuu ka odhan lahaa arrintaana wuxuu yidhi:

Allow yaa Darwiishkii farriin debecsan gaadhsiiya

Allow yaa dadkaagii yidhaa dawladnimo qaaday

Allow yaa dabbaaldegiyo farax kala dul eedaama
 Fardaha yaa dirkii dhooddi meer doona faracdiisa
 Allow yaa darmaan farataqaan duqa u kooreeya
 Allow yaa duleeddada Taleex uga dammaashaada
 Dhaaxuu ku daakiray xaqoo naga dahsoonaaye
 Ha daawado dadkow hiiliyo doogga soobbaxaye
 Allow yaa dalluuntiyo qabriga dib uga soo saara
 In dariiqadi nooshahay ooy dunida soo gaadhey
 Oo dabkuu shiday rag kale dogobbo sii saaray
 Allow yaa af lama daaliyee daacad ugu sheega!

Wax yar kolkii gobannimada la haystay Marxuunku wuxu saluugay sida ay wax u wadaan raggii maamulka la wareegey. Waxaanu curiyey maansadan soo socota:

Ayaantaan dhashiyo maanta oon uurka ka cirroobey
 Hashii aan intaa iyo intaa oon la daba joogey
 Hashii aan aroorida cidlada ah kula ugaadhoobay
 Hashii markuu adhigu jabay araxdanaw quutay
 Hashii aan Amxaarka iyo Kufriga ugu unuun gooyey
 Ayaantay hallawdaba hashaan daba adeegaayey
 Irmaanaatay Maandeeqe waa ibo kureyseene
 Innamada dhowaan ii kacaw weydin eersadaye
 Carrabkiisu ruuxuu xunyahay aayatiin malahe
 Namaydaan abaal marinne waana ambinaysaane
 Afarteeda naas baan lahaa ubadka deeqsiye
 Ma afurin agoontii waddiyo kii ushow sidaye
 NFD dhankeedaan lahaa u amar-ku-taagleeye
 Arddisababa gee baan lahaa ayda doogga lehe

Iiilaha Jabbuutaan lahaa aayar soo mariye
 Ood dheer ka saar baan lahaa aarka soo dhiciye
 Ilaa ururka dayrtaan lahaa awrka haw tu'inne
 Iimay ha daaqdaan lahaa adhaxda jiilaale
 Iilkii Darwiishkaan lahaa udubka gaadhsiiye
 Axan Sheekh Bashiir baan lahaa aarla'aan dhimaye
 Ammuurahan isdhaafaan lahaa aakhirow tebiye
 Axmed Gurey u sheeg baan lahaa iilka wuu qabanne
 Oomaar dul gee baan lahaa uubti loo qodaye
 Umalkeeda Maxammuud Xarbaan ka ag dhaqaaqeene
 Nimanse aabbihii maali jirin looma aammine e
 Waa taa abaar iyo dhulbaas u ambaqaaddeene
 Ololkeedu waa iibbaxaa oogta waabberiye
 Oon iyo harraad waa waxay la alwanaysaaye
 Ergin iyo aroor qocondhalay adhi la daaqdaaye
 Waataa ilmaha loogu xidhay geed adaahiye e
 Goortaan hadhuubkow aslaa ula qalwayseene
 Waxba arartu yey ila sii durkine waxan ku soo ooday
 Ololii maruun baa la shidi kii arbacadiye
 Markaasaa rag iimaan qaba la egmandoonaaye
 Aagaan ka buuxsada dhowaan ma arkidoontaane!

Axmed Ismaaciil Diiriye "Qaasin", Alla hawnaxariistee, marna kuma niyadsamaan sidii dalka loo maamulayey. Riyadiisina uma rumoobin. Isaga oo ka niyad jabsan maammulladii dalka isaga dambeeyey dad weynahana ku boorrinaya inaanay rajo beelin waxa uu mariyey maansada la yidhaa Saadaal. Waxaanu yidhi:

Dayaxaa la kala boobayaa iyo dirirkii cawleede
 Dabagaabihii laga carceer dunina yeelkeede

Xiddigtii Dagaariyo la dhaaf diilintii Gurey e
 Dibbaa laxaha loo eegayaa sacana waa daaf e
 Duqii samada lagu sheegayiyo dide cirjiidhiy e
 Dabaylaha rag baa kala yaqaan dawga loo maro e
 Hadba waqalka dihin Ruushku waw doogsin cararaaye
 Daruuraha la weeraray nin ogi dan uga faallooye
 Ha yeeshee dabkeedu ha ba'ee doqoni waa mooge
 Nin da'adiisu meeshaa tagtay oo daallan baa ahaye
 Daab gudimo weli sooma jarin wiilashaan diray e
 Halka dunida lagu geeddi yahay dayiba maysaane
 Ummaddii daryeel weli ma helin daacadda ahayd e
 Sidii bay u dooyaysan tahay damashii weyneyd e
 Sidii bay duleeddada dhar li'i ugu dabjeexaane
 Sidii baa dugaag uga gurtaa daaqa xoolaha e
 Sidii baa duddada aar dhaciyo dacaw u joogaane
 Sidii baa Dagaalow biyaha loo dawariyaaye
 Sidii bay degmadu ceelashii ugu darleeftaaye
 Sidii bay u dabagoosi tahay haradii Dooloode
 Oo weliba dibindaabyo iyo diriri joogtaaye
 Waa kaa dareersaday Amxaar dayr cadkii dhalaye
 Dembi ku hadli maayee ma arag dawladdaan rabaye
 Isma doorin gaalkaan diray iyo daarta kii galaye
 Dusha midabka Soomaalibaad dugulka mooddaaye
 Misna laguma diirsade qalbigu waa dirkii Karal e
 Meeshaan dad aan urursho iyo darar ka eegaayey
 Iyaba waa darxumo ii hadhaye dacar miyaan leefay
 Ma dorraato raadkaan dhigaan dib ugu soo laabtay

Sidii oon dayeysnahay miyaan dawgii ka hallaabay
 Waxba hadalku yuu ila durkine waxaan ku soo duubay
 Maruun buu daf soo odhan nabsigii diinku soo sidaye
 Maruun bay daruur caafimaad dooxa soo rogiye
 Dirridaa abaarta ah marbaa doog ka soo bixiye
 Dibjirka iyo mar baa reer miyigu daasadaa qubiye
 Maruun buu digiigixan raggii daallanaan jiraye
 Uu dabar-dambeedka iyo dhitiyo diidi keenada e
 Maruun buu daboolka iska rogi doob la quudhsadaye
 Dibnihii shakaallaa mar baa doodda loo furiye
 Markaasaa la deydeyi xaqii naga dahsoonaaye!

Mar kale oo uu Marxuunku saluugay sida uu Maxamed Xaaji Ibraahim Cigaal (Naxariistii Janno Alla ha ka waraabiy isna eh), oo kolkaa ahaa Ra'iisula wasaaradii Soomaaliya, wax u wadana wuxuu yidhi:

Tabtaa ina Cigaalow waddaan tacab qasaaruun dheh
 Tartan meelna aan gaadhiniyo turuqyo daaluun dheh
 Tamashlaha aan meel looga dhalan tookh u socodkeeda
 Toddobaad waxaan gaadhiniyo tuhuma beenaad dheh
 Dhammaan Ciisa Musaha tadhahay ee taajka wada qaatay
 Taariikh Isaaq ugu horloo maanta timid uun dheh
 Toddobadan aad soo doorateen taran haddaad mooddey
 Tukayaal hormuud laga dhigiyo toxoble daayeer dheh!!
 Afartaa tacliintaan bartiyo tix iyo geeraar dheh
 Tiiqtiqsi hadal loo yidhoo tudhis la'aaneed dheh
 Tol-yaraha hubkii dili jiriyo toorri iyo seef dheh
 Toban guuradaan nabadgelyada taabka ku adkeeyey
 Aan talada kaa qayb gashey baad tahar i goyseene

Habar Yoonistii lagu tuntiyo Ciidagale toos dheh

Mar hadday tolniimadii horiyo talawadaag diidey

Nin walbaa wuxuu taransadiyo tab iyo xeesii dheh!

Wuxuu Marxuunku Burco iyo Hargeysa isaga dab qaadaba waa dambe ayuu *Xamar*, oo ahayd Magaalamaadaxdii dalka, booqasho ku gaadhay. Intii uu, haddaba, *Xamar* joogay waxa la soo xidhiidhay nin ay walaal yihiin oo la yidhaa *Maxamed-Kayd*. Waxaanu weydiyey sida ay *Xamar* ahayd kolkaa iyo wixii uu kala kulmay. Isaga oo arrintaa ka warcelinaya wuxuu Marxuunku yidhi:

Mugdi baan ka gacan haadiyaa Maxamekeydowe

Maangade abaara iyo dirri baan maax ka deyaaye

Geel baan maqaarka u sidaa midi ka dhiiqeyne

Soomaali midab doorsantaan meeday leeyahay

Rag musbaar dhegaa kaga jiraan maqal ka tuugaaye

Milicdaannu sheekaysannaa maalin abidkeede!!

Axmed Ismaaciil Diiriye wuxu ahaa nin qoloqolaysiga neceb. Waxaanu u arkayey inaan meel lagu gaadhahayn. Doorashooyinkii dalka ka dhicijirey buu nin ay walaal yihiin oo lagu naanayso *Sanyare* ku biiray ururkii leegada (SYL) isaga oo u arkayey inuu walaalkii ururka qolo ahaan ugu biiray si uu u taageero *Xaaji Ibraahin Cismaan Food (Basbaas)* oo ka sharraxnaa ururka. Isaga oo haddaba la hadlaya *Sanyare* waxa uu yidhi:

Sanyarow dharkayn lama cuno iyo midho dhunkaaleede

Dhandhamooyin badan baa jiroo aad ku dhimataaye

Dhereg ma laha dhuuniga xuneen cunaha dhaafeyne

Hal libaax dharqaday uu jidhiyo dhiigba ka idleeyey

Haw dhuran dhurwaagii laftuu dhuuxay eersadaye

Dhagar aanad gelin Aw Basbaas yuu ku dhaxalsiinne*

Dhexda yaanu maro kuugu xidhin dhiig tif leeyahay

Dhulka niman samaantiisa wadin yaan lagaa dhigine

Dhiinraac ha noqon adigoo dhawr gu' soo jiraye

Dhalanteed xareed waw egyahaydheehashada guude

Dhegley lagama soo daro oowaa dhamac Kaliileede

Adiguna dhabada weecsinta ah dhaanka haw rarine!

Marxuunka oo dhallin yaro ah ayaa ka qayb galay gar odaayaal jilbaha isu aasteen. Markii garti dhammaatay ayey odayadii oo ka yaabbanaa sida uu arrinka u wadey iyo sida uu arrinta jidkeedii u mihiibsiyeyba ku yidhaahdeen, "Waar waxaannu ku moodayney dhallinyaree arrimahanna miyaad gashaa?" Weydiintaa isaga oo ka warcelinaya ayuu curiyey maansada caanka ah ee la yidhaa *Macaan* iyo *qadhaadh*. Isaga oo odayaashii la hadlaya naftiisana tilaamaya wuxuu yidhi:

***Dacartuba marbay malab dhashaa ood muudsataa dhabaqe*

Waxan ahay macaan iyo qadhaadh meel ku wada yaalle

Midigtayda iyo bidixdaydu waa laba mataanoode

Midi waa martida soora iyo maata daadihise

Midina waa mindiyo xiirayyo mur iyo deebaaqe

Masalooyin talantaalliyaan maandhow leeyahaye

Nin majiira keliyuun qabsada hay malaynina e

Marbaan ahay muddeec camal san oon maagista aqoonne

Marna macangag laayaanahoo miiggaan baan ahaye

Marbaan ahay muftiga saahidnimo mawlacaw gala'e

Marna Mukhawi waashoo xumaha miista baan ahaye

Marbaan ahay nin xaaraan maqdaca marin jidiinkiise

Marna tuug mu'diya baan ahoon maal Rasuul bixinne!

Marbaan ahay maqaam awliyaad maqaddinkoodiye

Marna mudanka shaydaanka iyo maal jinbaan ahaye

Marbaan ahay murtiyo baanisaba madaxda reeraaye

Oo ay weliba muuniyo dulqaad igu majeertaane

Marna reer magaal Loofaroon muuqan baan ahaye!

Waxan ahay nin midabbeeya oo maalinbays roga e

Muuqaygu gelinkiiba waa muunad goonniyahe
 Miisaanna ima saari karo nin i maleeyaaye
 Muslinka iyo gaalada dirkaba waan micna aqaanne
 Malaa'iigta naartiyo jannadu waygu murantaaye
 Ninkii maalmo badan soo jiree madaxu boosaystay
 Ee inan rag maamuli yiqiin waa i maan garanne
 Ninkastaw halkii kuula mudan ee ay muhato laabtaadu
 Ee aanad madaddaaladeed ugala maarmaynin
 Iska soomar waa kuu bannaan marinkad doontaaye!

Intii uu maammulkii Maxamed Siyaad Barre cadaadiska
 ku hayey waqooyiga Soomaaliya suugaan badan ayuu
 Marxuunku curiyey. Waxana ka mid ah maansada la
 yidhaa Hargeysa oo uu curiyey 1984kii. Isaga oo
 Qaasin ka yaabbanaa sida loo galay magaaladii
 Hargeysa iyo dadkeedii hormoodka u ahaa goban-
 nimadii uu wax badan u calaacalay una soo halgamay
 ayuu yidhi :

Hargeysaay anaa kaa hurdee laguma haysteene
 Haddaan soo hanbaabbirilahaa heec ma noqoteene
 Horaad dacara kuma nuujiseen hooya beenihiye
 Halaq iyo abees kuma gam'een hadhacyadaadiye
 Huluulaha col kuuguma jireen soo hamaansadaye
 Hantidaada muu weerareen horor wax boobaaye
 Hareertaada lama soo fureen haaway doobadahe
 Haweenkiyo carruurtaad lahayd lama halgaadeene
 Hablahaaga muu guursadeen haybti garanwaaye
 Hog dalluuna kama qayliyeen hanaddadaadiye
 Hanuunshiyo indheergaratadii hode ma dhaafeene
 Hadhaa laguma sheegeen raggii noo horrayn jiraye
 Hoos looma eegeen kuwii hawlarka ahaaye
 Hoosaasiyaal uma shireen horumarkaagiye
 Maad hoos dhigteen labada sacab hooge baadiyahe

Habro looma doorteen golii haybadda lahaaye
 Hiirtaanyo iyo ciil wadnuhu ima hicleeyeene
 Haasaawaha iyo sheekadii lama hagoogteene
 Ninna hadalka kama dhawrsadeen kuu hagaag bido e
 Hootada afaysani boqnaha igama heerteene
 Dhammaan hooballadi may qaxeen hibadu saarrayde
 Hogyaqaannadaadii murtida lama halleeyeene
 Heesaagi lama quudhsadeen hiray cadaawaaye
 Hayeeshee habeen guulleh baad heli ayaan dhowe
 Had aan sii fogeyn waxad sugtaa heego iyo roobe
 Hillaac caafimaadbaa ku mari hogol daruureede
 Heeryada ragbaa kaaga furi hub iyo baaruude
 Hiddo-dhalad wixii aan ahayn waa lagaa hudine
 Hor ilaahay waan kaa xorayn hawshan kuu timiye
 Insha-Allah hooy nabadgelyaa lagugu soo hoyne!!

Ugu dambayntii, Axmed Ismaaciil Diiriye, oo maanta ku
 geeriyooday magaalada Hargeysa innagama dhiman
 ee wuu innaga abraaray. Inta maansadiisu jirtana
 magaciisu wuu jiridoonaa. Kama danbayntii, bahda
Hal-aqoon waxaay halkan uga soo baroordiiqaysaa
 dhammaan qoyskii, xigaalkii iyo dadweynaha
 Soomaaliyeed meelkasta oo ay joogaanba. Waxaanay
 leeyihiin Eebbe naxariistii Janno ha ka waraabiyo
 Marxuunka innagana dhammaanteen samir iyo iimaan
 haynaga siiyo. Aammiin

* **Xaaji Ibraahim Cismaan Food** oo loo yiqiin "Basbaas", Alla ha u naxariistee,
 waxa uu ahaan jirey mudane ka tirsan golihii baarlamaanka Soomaalida.
 Dawladdii Cabdirashiid Cali Sharmaarke wuxuu ka ahaa wasiirka Baayac
 musharka

**Maansadaasi waxay ka mid tahay maansooyin farabadan oo uu af-ingiriisi u haltebiyey
 Prof. B.W. Andrzejewski kuna soo saaray buuggiisii ugu dambeeyey ee uu saaro
 magaciisana la yidhaa:

An Anthology of Somali Poetry lana qortay Marwo Sheila Andrzejewski.

*** **Qoraalkan wuxu markii u horreysey ku soobaxay warsidaha
 Hal-aqoon tirsigiisii 1aad iyo 2aad ee xidhmadii Ilaad.**